

УДК 821.161.2-1.09:141.32:82-14

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2026.1.6>**Т. М. СТАРОСТЕНКО***кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри англійської філології,**докторантка кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна**Електронна пошта: Tinatrouckaja@gmail.com**<http://orcid.org/0000-0003-2343-105X>***СИМВОЛІКА СТИХІЙ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ КАТЕГОРІЙ У ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ КАТЕРИНИ КАЛИТКО «ВІДКРИТИЙ ПЕРЕЛОМ ГОЛОСУ»**

У дослідженні аналізується образно-символічна репрезентація чотирьох стихій (вогню, води, землі та повітря) як екзистенційних категорій поетичній збірці Катерини Калитко «Відкритий перелом голосу». Мета дослідження полягає в осмисленні механізмів модифікації первинних смислових матриць буття, репрезентованих через образні конструкції стихій, в умовах травмованої реальності. Стихії трактуються як взаємопов'язана система екзистенційних параметрів, співіснуючих та взаємодіючих образів, засобами яких кодується досвід межовості (стану перед ранком і ніччю, життям і смертю, актом творення й актом знищення, минулим та теперішнім, теперішнім та майбутнім, війною й коханням, збереженням пам'яті та її стиранням). Методологічний каркас дослідження вибудовується на поєднанні філософської герменевтики, структурно-семіотичного прочитання та феноменології екзистенційного переживання. Онтологічний вимір апелює до античної традиції осмислення стихій як першооснов буття, від уявлень Платона про геометрично впорядкований та гармонійний космос до аристотелівської моделі просторової ієрархії елементів, їх конкретної локативності, і ніцшеанського бачення світового дисонансу як наслідку. Структурно-семіотичний ракурс спирається на ідеї Ролана Барта та Клода Леві-Строса. Проводяться паралелі із міфологічним світобаченням, язичницькою світобудовою, біблійним кодом, а також давньослов'янським символізмом. Проведений аналіз показує, що у збірці стихії зберігають пам'ять про власну архетипну амбівалентність, однак зазнають викривлення під тиском мілітаризованого хаосу, внаслідок чого деструктивний вимір поступово витісняє відновлювальний. У результаті земля втрачає родючу силу й постає тілесно вразливою матерією, вогонь позбувається очищувального потенціалу, повітря стає середовищем тривоги, заповненим мілітарним мотлохом та забрудненим звуками війни, а вода тяжіє до розчинення та щезання, є інтоксикованою, холодною, здатною поранити. Саме напруження між первісною повнотою стихій і їхнім травматичним деформованим станом формує особливу інтонацію збірки та окреслює глибину її філософського звучання.

Ключові слова: символіка стихій, екзистенційні категорії, воєнна травма, архетипні образи, семіотика.

Поставлення проблеми. Структура буття вимірюється хронотопічно у координатах часу й простору, та онтологічно – через семіотичні системи культурної матриці. Біблійна традиція кодифікує первісну тканину буття через слово, тоді як у язичництві павутина творіння сплетена зі стихій (води, вогню, землі й повітря), уособлених у рунічних знаках, ієрогліфах, алхімічних символах тощо, що слугують індикаторами генезису, руйнування, смерті й народження. Іманентна дуальність чотирьох елементів відкриває два модули досягнення буття, коли слово називає, а стихія – втілює.

Платон у «Тімеї» асоціює чотири елементи творення із геометричними фігурами, де вогонь представляє тетраедр, повітря – октаедр, вода – ікосаедр, а земля – куб. Згідно мислительню поведінка чотирьох елементів

зумовлена їхньою формою. Якщо вода, вогонь і повітря є адаптивними сутностями, земля, навпаки, є переважно статичною: «From the latter, the three elements fire, air, and water are framed: from the former, earth alone. It is a rectangular scalene. From the rectangular isosceles, by placing four together, a square is formed; and six follows then that while fire, air, and water can interchange and pass one into another, earth cannot pass into any of them nor they into it, because its base is different» [Plato 1988 : 190]. В рамках ідеї, висловленої Платоном, Деміург організовує хаос у гармонію космосу, де елементи співіснують у математичному балансі. Аристотель мислить локативно, відводячи кожному елементу певну позицію у архітектоніці буття, його топосі: “Each of the simple bodies has its proper place: earth at the center,

water around earth, air above water, and fire highest of all.” [Aristotle].

Ніцше пояснює порушення світового порядку як роз’єднання чотирьох елементів, що мають існувати у сукупності: “The discordance for Nietzsche and for his philosophy, as inverted Platonism. Discordance is present only where the elements which sever the unity of their belonging-together diverge from one another by virtue of that very unity. The unity of their belonging-together is granted by the *one* reality, perspectival shining” [Heidegger 1991 : 217].

Тож війна виступає як зламаній код, втручання хаосу у космічну гармонію. Вона розщеплює природну амбівалентність стихій, надаючи перевагу руйнівній стороні перед творчою. Платон говорить: “And the reason of it is this: many and manifold are the destructions of mankind that have been and shall be; the greatest are by fire and by water” [Plato 1988 : 71]. У просторі війни окреслена пророча візія реалізується буквально через трансформацію прометеївського вогню на урбаністичне полум’я, води життя, освячена вода спасіння – на води Стиксу, дихального повітря – на задушений звуками снарядів простір, землі – на вмістилище могил. Стихії втрачають платонівську геометричну досконалість і аристотелівський космічний порядок, перетворюючись зі свідків існування на співучасників руйнування.

Тканина тексту відображає тканину світу. Космологічний порядок знаходить своє відлуння в поетичній структурі, а первинні коди буття стають будівельним матеріалом художнього висловлювання. Стихії, що кодують межові стани, знаходять пронизливе втілення в сучасній українській поезії. Катерина Калитко у збірці «Відкритий перелом голосу» (2024) відновлює архетипну мову стихій, перетворюючи її на інструмент артикуляції болю, минулого, майбутнього, теперішньої травми чи надій на відродження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Катерини Калитко вивчається багатоаспектно. Так, Лілія Лавринович розбирає збірку «Катівня. Виноградник. Дім» з позиції семіотики часу та темпоральних мотивів роду, дитинства, старості, травматичної пам’яті, тривання, кохання, смерті, вічності у статті «Поетична збірка К. Калитко «Катівня.

Виноградник. Дім»: темпоральні аспекти змісту та форми» (2018). [Лавринович 2018 : 76-83]. Хронотопічний аспект також досліджений у роботі В.О. Гонюк та О.Ю. Сидоренко «Концептосфера хронотопу війни в книзі Катерини Калитко «Земля загублених, або маленькі страшні казки»» (2021) [Гонюк 2021].

У стилістичному векторі І. Юрченко коментує «Індивідуально-авторське слово в системі художнього ідіостилію Катерини Калитко (на матеріалі повісті «Містерія»» (2013) [Юрченко 2013]. Гендерні питання аналізуються І.Р. Луковецькою у бакалаврській роботі «Феміністичний дискурс творчості Катерини Калитко (на прикладі збірок «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» та «Орден мовчальниць»» (2024) [Луковецька 2024], а також Ганною Овсяницькою у публікації «Жіночий вимір травматичного досвіду в ліриці К. Калитко» (2025) [Овсяницька 2025 : 74-91].

Воєнна дійсність у поетичних текстах Катерини Калитко («Ніхто нас тут не знає, і ми – нікого» (2019), «Орден мовчальниць» (2021), «Люди з дієсловами» (2022)) інтерпретується Іриною Борисюк у статті “Poetry as Testimony: Reflections on War in Kateryna Kalytko’s Texts” [Борисюк 2025 : 76-93]. Робота містить частковий аналіз локусної системи.

Символічну репрезентацію стресу у авторки вивчає С.О. Кочерга у дослідженні “The Code of the Incantation in Kateryna Kalytko’s Collection People with Verbs” [Кочерга 2024: 98-110]. Публікація аналізує заклиналий код через два реєстри: тілесний (очі, голова, губи, м’язи, легені, серце, хребет, коліна, суглоби, горло, кишки, нутрощі, вени тощо) і локативно-предметний (земля, коріння, ріка, човен, каміння, дерево, ліс, дим, вогонь, вітер, птах, пір’я, звір, залізо, попіл, кристал тощо), де перший створює метафоричні структури магічного мовлення, а другий функціонує як система вербальних оберегів.

Метою статті є декодифікація символіки чотирьох стихій (вогню, води, землі, повітря) як екзистенційних категорій у поетичній збірці Катерини Калитко «Відкритий перелом голосу» (2024) у контексті трансформації архетипних кодів буття під впливом воєнної травми. Стихії осмислюються не як дискретні образи, а як системна мережа екзистенційних

категорій для шифрування граничного досвіду (життя – смерть, творення – руйнування, пам'ять – забуття).

Дослідження поєднує філософську герменевтику, структурний аналіз і феноменологію екзистенційного досвіду. Філософсько-онтологічний вимір спирається на античне осмислення стихій як першоелементів буття (від платонівської ідеї геометричної впорядкованості до аристотелівського уявлення про космічну ієрархію та ніцшеанського трактування порушення світового порядку як розриву взаємодії першооснов). Структурно-семіотичний підхід розглядає текст як систему кодів [Bart 1953 ; Strauss 1963]. Феноменологічний вимір інтерпретує стихії як категорії межового переживання. Методологічна синергія дозволяє осмислити символіку стихій у поезії Катерини Калитко як філософську категорію, структурний принцип поетики та екзистенційний вимір.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Авторський текст, згідно з Бартом, функціонує у протилежному до мовлення реєстрі, не розгортаючись лінійно, а згортаючись всередину, надаючи доступ до окультної, структурної площини мови: “What makes writing the opposite of speech is that the former always appears symbolical, introverted, ostensibly turned towards an occult side of language, whereas the second is nothing but a flow of empty signs, the movement of which alone is significant” [Bart 1953 : 19]. Літературний текст, як і міф, нашаровує смисли, створюючи вертикальну вісь значення. Леві-Строс у “*The Structural Study of Myth*” показує, як міф реалізується одночасно в діахронії (як послідовність подій) і синхронії (як система відношень), що утворює “multi-dimensional frames of reference” [Strauss 1963 : 65].

У біблійному тексті вогонь, вода, земля та повітря працюють як багатовимірні коди буття та індикатори божественної присутності. Вогонь маніфестує святість і провидіння, від палаючого куща [Exodus 3] до стовпа вогню, що веде Ізраїль пустелею [Exodus 13]. Вода амбівалентна. Вона є джерелом життя в ріках Едему [Genesis 2] і так само інструментом руйнівного суду під час потопу [Genesis 6–9]. Земля (суша) постає як простір, вирваний з хаосу божественним словом: “Let the waters under the heavens be

gathered together... and let the dry land appear” [Genesis 1:1, 9]. Бере участь у акті перетворення безформності на космос. Повітря чи дух виявляє життєдайну силу. Дихання Бога оживлює людину: “breath gives life to humans” [Genesis 2:7], а вітер представляє божественну дію та життєву енергію. Отже, чотири елементи складають символічну мову, через яку маніфестується *теофанія*, тобто присутність і дія трансцендентного у матеріальному світі.

У старослов'янській міфології чотири елементи пов'язані із космічним порядком, що підтримується через пантеон божеств. Вогонь репрезентований Перуном, вода – Велесом, земля – Матір'ю-Землею (родючою основою буття), небо – Сварогом. Ці стихії та їхні божественні втілення разом відображають гармонійну взаємодію між небесним, природним і підземним світами. Вони формують вертикальну модель світобудови, в якій кожна із сфер нерозривно пов'язана з іншими, підтримуючи безкінечний кругообіг народження, існування та відродження [Гейштор 2015].

Земля у збірці Катерини Калитко «Відкритий перелом голосу» представлена як основа буття, що втрачає свою первісну аристотелівську стабільність як центрального елемента космосу під впливом воєнної травми, модифікуючись у простір страждання та метаморфоз: «Земля – як тельбухи. Руки мастяться» [Калитко 2024 : 6]. *Тельбухи* (від німецького *Tellerfleisch*) – це назва для нутрощів, кишок, внутрішніх органів тварини. Звідси земля постає як тілесна, вразлива субстанція, де органічність маркує втрату твердості, адаптації на щось м'яке, внутрішнє, вивернуте назовні, скорене мов дикий звір під час полювання. Земля втрачає стабільність: «*І крутить землю війна // між пальцями, як горошину*» [Калитко 2024 : 19]. Космічну масштабність загублена, зредукована до об'єкта маніпуляції. Війна як суб'єкт дії, що «крутить» планету, зводить її до розміру горошини. Воєнна інфраструктура агресивна, вона врізається в землю, втручаючись у її локус, асимілюючи її: «*Ось ржани блокпости, що за літо в землю вросли*» [Калитко 2024 : 19]. Слово «*вросли*» маркує органічність з'єднання, земля стає архівом війни, хранителькою її артефактів. Структурна податливість, тактильність землі відображена у вірші «Приходила, чуєш, війна»:

«Розминала між пальців грудку масної землі» [Калитко 2024 : 38].

Земля зберігає свою родючість, уособлену у образі саду. Проте сад цей поранений, травмований, і травми записують історію неначе руни накреслені на твердих об'єктах: «*Так по зимі сади // підставляють сонцю шрамовану темну кору*» [Калитко 2024 : 38]. Земля жива, вона стає тілом, що страждає, радіє, дихає, поглинає: «*Грунт під ранковим сонцем дише і світиться*» [Калитко 2024 : 20]. Земля Катерини Калитко одухотворена, це не мертва матерія, а життєва субстанція наділена дихальною функцією, біблійне дихання життя переноситься на ґрунт. Лексема «*світиться*» утворює інверсію традиційної ролі, роблячи землю джерелом світла. Водночас родючість і щастя набувають трагічного виміру через семантичне зрощення життя і смерті: «*Ти будеш і під землею щасливою, Персефону*» [Калитко 2024 : 16]. Алюзія на Персефону актуалізує міф про богиню, чия доля втілює парадокс одночасного перебування у світі живих і мертвих, експлікуючи амбівалентність землі як простору родючості та поховання, де щастя можливе навіть у царині тління.

Земля взаємодіє з іншими елементами, асимілюючи їхню функціональність і виступаючи резервуаром деструктивних процесів: «*на землю з повітря тече тривога*» [Калитко 2024 : 6]. Вона постає як фінальна стадія трансформації після вогню, як модифікована субстанція, що втратила первісну сутність: «*Які можуть бути питання до пустої золи?*» [Калитко 2024 : 19].

Вогонь у збірці виступає як амбівалентна стихія, що коливається між інтимністю та апокаліптичними мотивами, розгортаючи складну діалектику присутності-через-відсутність. Травматичний досвід маркується через заперечну конструкцію, спрямовану в майбутнє як крихку надію на збереження культурної пам'яті: «*що ніхто їх більше // не спалить*» [Калитко 2024 : 29]. У паралелі «книги-вогонь» проступає алюзія до антиутопії Рея Бредбері «451 градус по Фаренгейту», де спалення книг уособлює тоталітарне знищення знання та пам'яті. Ця інтертекстуальна відсилка активує історичну пам'ять про *автодафе* (від португальського *auto da fé* = «дія віри») і означає публічне покарання або страти, які проводилися інквізицією

за вироком церковного суду). В українському контексті може відсилати до спалень Другої світової та більш пізніх цензурних практик. Вогонь проявляє себе як загроза, що формально минула, але залишила незагойний слід у колективній свідомості, де сама його відсутність стає найінтенсивнішою формою присутності. Граматична конструкція з подвійним запереченням «*ніхто... не спалить*» створює захисний бар'єр проти майбутнього насильства, водночас імплікуючи, що травма вже сталася і продовжує резонувати. Реалізується булгаківський інтертекст про неопалимі рукописи через вцілілі у вогні війни книжки: «*Бо солдати знаходять вцілілі книжки // у підпалених ворогом житлах*» [Калитко 2024 : 7]. Книжкова тема лейтмотивна. Вона перетворює деструкцію пожеж на домашнє тепло: «*Хай одного разу це буде історія не про опір, // а про світло домашніх бібліотек*» [Калитко 2024 : 28].

Воєнний вимір вогню втілений у фізичному просторі створює локусну пастку тотальної загрози: «*а тільки вибухи зліва, спалахи справа*» [Калитко 2024 : 27]. Бінарність конструює безвихідність, де жоден напрямок не пропонує порятунку. Водночас відбувається інтимізація стихії через тілесний жест: «*полум'я, що можна загасити губами*» [Калитко 2024 : 28], де губи як інструмент гасіння перекодовують деструктивну енергію в еротичний реєстр.

Повітря стає вмістилищем ідентифікації: «*Бо своїх упізнаєш у снах і ділах, // бо вітри переплетено із прапорами, // бо долоня шорстка, як бузкова кора*» [Калитко 2024 : 7]. Химерний спокій, у якому перебуває тілесність представлена «*долонею шорсткою*», статичний наче земля, бо людина є прах і прах повернеться [Genesis 3:19].

Інший провідник, канал повітря горло темне від жорстокості близької людини: «*і в горлі темно*» [Калитко 2024 : 28]. І водночас – надія, символіка старого втраченого миру: «*І буде ранок. Протягнеш руку, // торкнеш повітря, живе й туге*» [Калитко 2024 : 6]. Ранок за народними приказками мудріший за ніч, символізує оновлення, початок з чистого листа.

Повітря може набувати подвійної деструктивної функції, що розщеплює стихію на зовнішню руйнівну силу (вітер війни) та внутрішню саморуйнівну практику (куріння): «*прикидала, як*

треба дмухнути на цей ось дім, // щоб у ньому нікому вже більше не наснилися сни. // І курила в затяг; і сказала мені: ходім, // я тобі покажу, що зробила із ним» [Калитко 2024 : 38]. «Дмухнути на цей дім» відправляє до казки про вовка і трьох поросят. Казкова формула, знайома з дитинства, перетворюється на реальну загрозу, де фантазійне насильство стає буквальним. Водночас «курила в затяг» виступає як акт самознищення через вдихання диму, отруєного повітря, що заповнює легені не життям, а смертю. Синхронність двох дій через руйнування дому (зовнішнього простору) і отруєння тіла (внутрішнього простору) створює паралелізм між воєнним насильством і тілесною відповіддю на нього. Повітря стає медіумом травми.

Символіка води у збірці Калитко актуалізує плинність, початок, розчинення: «*Иди, иди. Почалися зливи»* [Калитко 2024 : 6]. Вода може втрачати біблійну очисну функцію, перетворюючись на носій отрути слів: «*текло по жилах»* [Калитко 2024 : 28], коли вода інтеріоризована, стає внутрішньою циркуляцією, кров'ю.

У текстах збірки стихії функціонують як багатовимірні символічна система, що конструює простір екзистенційної нестабільності та метафізичного пошуку. Водна стихія виступає ключовим медіумом сприйняття, який одночасно спотворює і проясняє реальність. У вірші «*Але де межа?»* дощ створює особливий оптичний режим, де «*вечірні вогні дрижать»* у потоках води [Калитко 2024 : 22]. Це тремтіння є не просто фізичним явищем, а онтологічною характеристикою буття, коли світло, проходячи крізь водну призму, втрачає стабільність, розмиває межі видимого. Антагонізм дощу і вогнів генерує напружену драматичну взаємодію, де два протилежні начала, уособлених у воді, що гасить, і вогні, що горить. Багатьох культурах дощ символізує очищення, життя, а у поєднанні зі світлом, духовний вплив: “Rain has a primary and obvious symbolism as a fertilizing agent, and is related to the general symbolism of life and water. Apart from this, but for the same reason, it signifies purification, not only because of the value of water as the ‘universal substance’ – as the mediating agent between the non-formal or gaseous and the formal or solid, an aspect which is common to all symbolic traditions – but also because

of the fact that rainwater falls from heaven. Hence it is also cognate with light. This explains why, in many mythologies, rain is regarded as a symbol of the ‘spiritual influences’ of heaven descending upon earth. In alchemy, rain symbolizes condensation or albification – further proof that, for the alchemists, water and light were of the same symbolic family” [Cirlot 1971 : 271].

Метапоетичне осмислення водної стихії досягає кульмінації у вірші «*Отак сидимо собі»*, де постає образ човна, зладнаного із самого вірша: «*Якщо зладнати човен із цього вірша»* [Калитко 2024 : 27]. Слово стає матеріалом творчості як засобу виживання у стихії хаосу, побудови порятунку.

Філософське осмислення води поглиблюється у вірші «*Скоро вже й літо зі схилу»*, де з'являється постать річкового бога: «*Скоро вже й літо зі схилу – розірвана світла низка. // Каже бог річковий: немає печалі, // просто грає риба в річці ночами // і пастки на зливу літають низько»* [Калитко 2024 : 60]. Постать божка резонує зі слов'янськими уявленнями про водяних духів як охоронців річок, які у народній традиції перебувають на межі між світами, володіють таємним знанням плинності буття [Словник символів культури України 2002 : 68]. Водночас цей образ схожий на алюзію до драматичної долі Перуна, якого після прийняття християнства у 988 році скинули у Дніпро. Річковий бог у вірші промовляє з позиції вічності. Його проголошення «*немає печалі»* мислиться як онтологічне твердження про невагомість людського страждання, власної катастрофи перед обличчям безкінечної течії часу. Вода у тексті постає як категорія часу, що спливає наче «*розірвана світла низка»* літа, утворюючи образ, де світло розпадається на окремі моменти-намистини, які несе річкова течія. Особливо значущим є символіка «*риби в річці початку»*, де вода виступає як простір генези, першопочатку, безперервного народження буття. У слов'янській космогонії риба часто пов'язується з підводним, потойбічним світом, з таємницями глибин.

У вірші «*Приходила, чуєш, війна»* [Калитко 2024 : 38] «*український бром»*, що фонить у кістках, уособлює отруєну радіацією матеріальну основу тіла; «*фронтір під шкірою»* пульсує як внутрішній токсин, переносячи межу війни

всередину людини; а тіло, що «*з'яє, мов рана риба, до світла пустим нутром*», постає образом вивернутого буття, де внутрішнє стає зовнішнім, оголюється порожнеча і саме життя переходить в агонію. У вірші стихії стають свідками й учасниками деструкції кохання. «*Уламки ракет*» виступають фрагментами вогненної стихії мілітарної дійсності, які любов «*збирає, аутична і зосереджена*» [Калитко 2024 : 38]. Сніг, об який ліричний герой чи героїня «*ранить руки*», поєднує холод води у твердому стані із її різкістю. Образ любові-дівчинки в білій свитці, штовхнутої у бруд, стягує повітряну легкість колядного співу до важкої земної субстанції бруду. Саме кохання проходить крізь випробування стихіями, від вогняного жару ракет до холоду снігу, від чистоти білої свитки до каламуті бруду. У результаті елементи, представлені ракетами (вогнь), снігом (вода), брудом (земля), колядним співом (повітря), стають свідками деструкції любові.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, у збірці Катерина Калитко стихії постають не як декоративні образи, а як онтологічні категорії, що структурують простір тексту. Їхня амбівалентність і синкретизм мають архетипний характер. Так, вода традиційно є водночас животворною і смертоносною, вогонь, очищувальним і руйнівним. Проте поетка не просто відтворює цю первісну двоїстість, а демонструє її деформацію під тиском війни. Якщо в архетипній моделі обидва полюси співіснують рівноправно й можуть взаємопереходити, у збірці домінує деструктивний аспект, витісняючи відновлювальний. Земля втрачає родючість і стає тілесно вразливою, вогонь позбавляється очищувальної сили й лишаючи собі знищувальну роль, повітря перетворюється на носія тривоги, а вода, попри збережену

амбівалентність, дедалі тяжіє до зникнення та розчинення. Постає стійкий дисонанс. Стихії зберігають пам'ять про свою архетипну повноту, здатність творити, очищати, оновлювати, але вже не можуть її реалізувати. Напруга між тим, чим вони були, і тим, чим стали, формує особливу тональність збірки. У текстах не просте оплакування втрати, а постійне відчуття розриву між космічним порядком і досвідом мілітарного хаосу. Зафіксовані в травматичному стані та позбавлені можливості переходу у власну протилежність, стихії перетворюються на коди граничного досвіду, артикулянтами ірраціонального.

Перспективи подальших досліджень окреслюються у кількох напрямках. По-перше, продуктивним видається компаративний аналіз символіки стихій у збірці «Відкритий перелом голосу» та попередніх поетичних книгах Катерини Калитко, що дозволить простежити еволюцію архетипних кодів в її творчості від довоєнного до воєнного і повоєнного періодів. По-друге, перспективним є розширення методологічної бази дослідження шляхом залучення психоаналітичних концепцій Гастона Башляра, чия феноменологія чотирьох стихій у працях «Психоаналіз вогню», «Вода і мрії», «Земля і мрії про відпочинок» та «Повітря і сніг» пропонує інструментарій для поглибленого вивчення матеріальної уяви у поетичному тексті. По-третє, актуальним залишається дослідження символіки стихій у ширшому контексті сучасної української воєнної лірики (наприклад, у текстах Сергія Жадана, Максима Кривцова, Люби Якимчук, Бориса Гуменюка та інших авторів), що уможливить формування типології образних стратегій осмислення травматичного досвіду в українській поезії 2022–2026 років.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисюк І. Poetry as Testimony: Reflections on War in Kateryna Kalytko's Texts. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 2025. № 12. С. 76-93. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/items/81d45b4f-2ea1-40be-80ff-225820adeb3a?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.02.2026).
2. Гонюк О.В., Сидоренко О.Ю. Концептосфера хронотопу війни в книзі Катерини Калитко «Земля загублених, або маленькі страшні казки». *Південний архів: філологічні науки*. 2021. № 85. URL: <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/722> (дата звернення: 04.02.2026).
3. Гейштор А. Слов'янська міфологія. Київ: Кліо, 2015. 415 с. URL: https://spadok.org.ua/books/Geishtor_Slovianska_mifolohiia.pdf (дата звернення: 04.02.2026).
4. Калитко К. Відкритий перелом голосу. Харків: Віват, 2024. 128 с.
5. Кочерга С.О. The Code of the Incantation in Kateryna Kalytko's Collection People with Verbs. *Alfred Nobel University Journal of Philology*. 2024. № 27. Pp. 98-110. URL: https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/loe3kMp7/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 12.02.2026).

6. Лавринович Л. Поетична збірка К. Калитко «Катівня. Виноградник. Дім»: темпоральні аспекти змісту та форми». *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*: Збірник наукових праць (філологічні науки). 2018. № 11. С. 76-83. URL: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/426> (дата звернення: 09.02.2026).
7. Луковецька І.Р. Феміністичний дискурс творчості Катерини Калитко (на прикладі збірок «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» та «Орден мовчальниць»): кваліфікаційна робота бакалавра: 035 Філологія / наук. кер. О.В. Сліпущко. Київ, 2024. 55 с. URL: <https://ir.library.knu.ua/entities/publication/62ab3ad0-c81c-4772-979d-e7b2b7eae904> (дата звернення: 09.02.2026).
8. Овсяницька Г. Жіночий вимір травматичного досвіду в ліриці К. Калитко. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*: Збірник наукових праць (філологічні науки). 2025. № 25. С. 74-91 https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/648?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.02.2026).
9. Словник символів культури України / За загальною редакцією В.П. Коцура, О.І. Потапенка, М.К. Дмитренка. К.: Міленіум, 2002. 260 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/397017.pdf
10. Юрченко І.М. Індивідуально-авторське слово в системі художнього ідіостилію Катерини Калитко (на матеріалі повісті «М.істерія»). *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2013. № 1. URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/30> дата звернення: 08.02.2026).
11. Aristotle. Meteorology / Translated by E. W. Webster. Book II. URL: <https://classics.mit.edu/Aristotle/meteorology.2.ii.html> (дата звернення: 09.02.2026).
12. Bart R. Writing Degree Zero. / Translated from the French *Le Degre Zero de L'Ecriture* by Editions du Seuil. 1953. URL: https://web.english.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Barthes_Writing_Degree_Zero.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.02.2026).
13. Cirlot J.E. A Dictionary of Symbols. / Translated from Spanish by Jade Sage. London: Routledge, 1971. URL: <https://ia801204.us.archive.org/35/items/DictionaryOfSymbols/Dictionary%20of%20Symbols.pdf> (дата звернення: 10.02.2026).
14. Heidegger M. Nietzsche. / Translated by David Farrell Krell. Volumes One and Two. San Francisco: Harper, 1991. 290 p. (дата звернення: 09.02.2026).
15. Plato. The Timaeus. / Edited with introduction and notes by R.D. Archer-Hind, M.A. New York: Macmillan and Co. 1988. (дата звернення: 04.02.2026).
16. Strauss L. Structural Anthropology. / Translated from the French by Claire Jacobson and Brooke Grundfest Schoepf. New York, 1963. URL: https://monoskop.org/images/e/e8/Levi-Strauss_Claude_Structural_Anthropology_1963.pdf (дата звернення: 04.02.2026).
17. The Holy Bible. Nashville: Holman Bible Publishers. 2017. URL: https://csbible.com/wp-content/uploads/2018/03/CSB_Pew_Bible_2nd_Printing.pdf (дата звернення: 04.02.2026).

REFERENCES

1. Borysyuk I. (2025). Poetry as Testimony: Reflections on War in Kateryna Kalytko's Texts. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. Vol. 12. P. 76–93. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/81d45b4f-2ea1-40be-80ff-225820adeb3a> (accessed 9 February 2026). [In English].
2. Honiuk O.V., Sydorenko O.Yu. (2021). Kontseptosfera khronotopu viiny v knyzi Kateryny Kalytko «Zemlia zahublenykh, abo malenki strashni kazky» [The Conceptosphere of the War Chronotope in Kateryna Kalytko's Book "Land of the Lost, or Little Horror Stories"]. *Pivdennyi arkhiv: filolohichni nauky*. Vol. 85. URL: <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/722> (accessed 4 February 2026). [In Ukrainian].
3. Heishtor A. (2015). *Slovianska mifolohiia* [Slavic Mythology]. Kyiv: Klio. 415 p. URL: https://spadok.org.ua/books/Geishtor_Slovianska_mifolohiia.pdf (accessed 4 February 2026). [In Ukrainian].
4. Kalytko K. (2024). *Vidkrytyi perelom holosu* [Open Fracture of the Voice]. Kharkiv: Vivat. 128 p. [In Ukrainian].
5. Kocherha S.O. (2024). The Code of the Incantation in Kateryna Kalytko's Collection People with Verbs. *Alfred Nobel University Journal of Philology*. Vol. 27. P. 98–110. URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/loe3kMp7/> (accessed 12 February 2026). [In English].
6. Lavrynovich L. (2018). Poetychna zbirka K. Kalytko «Katyvnia. Vynoradnyk. Dim»: temporalni aspekty zmistu ta formy [Kateryna Kalytko's Poetry Collection "The Torture Chamber. The Vineyard. The House": Temporal Aspects of Content and Form]. *Literaturnyi protses: metodolohiia, imena, tendentsii: Zbirnyk naukovykh prats (filolohichni nauky)*. Vol. 11. P. 76–83. URL: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/426> (accessed 9 February 2026). [In Ukrainian].
7. Lukovetska I.R. (2024). Feministychnyi dyskurs tvorchosti Kateryny Kalytko (na prykladi zbirk «Zemlia Zahublenykh, abo Malenki strashni kazky» ta «Orden movchalnytsia») [Feminist Discourse in Kateryna Kalytko's Work (Based on the Collections "Land of the Lost, or Little Horror Stories" and "Order of the Silent")]: Bachelor's Thesis: 035 Philology / supervisor O.V. Slipushko. Kyiv, 2024. 55 p. URL: <https://ir.library.knu.ua/entities/publication/62ab3ad0-c81c-4772-979d-e7b2b7eae904> (accessed 9 February 2026). [In Ukrainian].

8. Ovsianytska H. (2025). Zhinochy vymir travmatychnoho dosvidu v lirytsi K. Kalytko [The Female Dimension of Traumatic Experience in K. Kalytko's Lyric Poetry]. *Literaturnyi protses: metodolohiia, imena, tendentsii: Zbirnyk naukovykh prats (filolohichni nauky)*. Vol. 25. P. 74–91. URL: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/648> (accessed 9 February 2026). [In Ukrainian].
9. Slovník symboliv kultury Ukrainy [Dictionary of Symbols of Ukrainian Culture] (2002). / Ed. by V.P. Kotsur, O.I. Potapenko, M.K. Dmytrenko. Kyiv: Milenium. 260 p. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/397017.pdf (accessed 10 February 2026). [In Ukrainian].
10. Yurchenko I.M. (2013). Indyvidualno-avtorske slovo v systemi khudozhnogo idiosyliu Kateryny Kalytko (na materialy povisti «M.isteriia») [Individual Authorial Word in the System of Kateryna Kalytko's Artistic Idiostyle (Based on the Novel "Mystery")]. *Synopsis: tekst, kontekst, media*. Vol. 1. URL: <https://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/30> (accessed 8 February 2026). [In Ukrainian].
11. Aristotle. (n.d.). *Meteorology* / translated by E.W. Webster. Book II. URL: <https://classics.mit.edu/Aristotle/meteorology.2.ii.html> (accessed 9 February 2026). [In English].
12. Barthes R. (1953). *Writing Degree Zero* / translated from the French by Editions du Seuil. URL: https://web.english.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Barthes_Writing_Degree_Zero.pdf (accessed 9 February 2026). [In English].
13. Cirlot J.E. (1971). *A Dictionary of Symbols* / translated from Spanish by Jade Sage. London: Routledge. URL: <https://ia801204.us.archive.org/35/items/DictionaryOfSymbols/Dictionary%20of%20Symbols.pdf> (accessed 10 February 2026). [In English].
14. Heidegger M. (1991). *Nietzsche. Volumes One and Two* / translated by David Farrell Krell. San Francisco: Harper. 290 p. [In English].
15. Plato. (1988). *The Timaeus* / edited with introduction and notes by R.D. Archer-Hind. New York: Macmillan and Co. [In English].
16. Lévi-Strauss C. (1963). *Structural Anthropology* / translated from the French by Claire Jacobson and Brooke Grundfest Schoepf. New York: Basic Books. URL: https://monoskop.org/images/e/e8/Levi-Strauss_Claude_Structural_Anthropology_1963.pdf (accessed 4 February 2026). [In English].
17. The Holy Bible. (2017). Nashville: Holman Bible Publishers. URL: https://csbible.com/wp-content/uploads/2018/03/CSB_Pew_Bible_2nd_Printing.pdf (accessed 4 February 2026). [In English].

T. M. STAROSTENKO

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the English Philology Department,

Postdoctoral Student at the Professor Leonid Ushkalov's Ukrainian Literature and Journalism Department,

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

E-mail: Tinatroickaja@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-2343-105X>

ELEMENTAL SYMBOLISM AS EXISTENTIAL CATEGORIES IN THE POETRY COLLECTION *OPEN FRACTURE OF THE VOICE* BY KATERYNA KALYTKO

The article retraces the symbolism of the four elements (fire, water, earth, and air) as existential categories in the poetic collection *The Open Fracture of the Voice* by Kateryna Kalytko. The study aims to examine how the primary ontological codes of being, encoded through elemental imagery, undergo transformation under the conditions of wartime trauma. Rather than treating the elements as isolated poetic images, the study approaches them as an interconnected network of existential categories that encode liminal experience (the threshold states between life and death, creation and destruction, memory and oblivion, war and love, past and present, present and future).

The study's methodological framework emerges from a synthesis of philosophical hermeneutics, structural-semiotic analysis, and the phenomenology of existential experience. Its philosophical-ontological dimension is rooted in the ancient conception of the elements as primordial foundations of being, spanning Plato's notion of a geometrically harmonious cosmos, Aristotle's model of the spatial hierarchy and locativity of elements, and Nietzsche's interpretation of worldly dissonance as a rupture in their fundamental interaction. The structural-semiotic dimension draws on the theoretical frameworks of Roland Barthes and Claude Lévi-Strauss. Throughout the analysis, sustained parallels are established with mythological worldview, pagan cosmology, the biblical symbolic code, and ancient Slavic elemental symbolism.

The research reveals that throughout the collection the elements preserve the memory of their archetypal ambivalence while undergoing deep deformation under the pressure of militarized chaos, the destructive dimension progressively

overwhelming the restorative. Earth is stripped of its fertility and rendered corporeally vulnerable; fire loses its purifying capacity; air is transformed into a medium of anxiety, laden with militarized debris and saturated with the sounds of war; water tends toward dissolution and disappearance, persisting as something toxic, cold, and wounding. The sustained tension between the elements' archetypal wholeness and their traumatically disfigured state constitutes the distinctive tonality of the collection and accounts for the depth of its philosophical resonance.

Key words: symbolism of the elements, existential categories, war trauma, archetypal images, semiotics.

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.05.2026